

Pałac Sztynort na Mazurach

Koncepcja ocalenia i użytkowania ważnego zabytku polsko – niemieckiego dziedzictwa kultury

DEUTSCH-POLNISCHE STIFTUNG
KULTURPFLEGE UND DENKMALSCHUTZ

POLSKO-NIEMIECKA FUNDACJA
OCHRONY ZABYTKÓW KULTURY

„Niemcy i Polskę łączy wspólne dziedzictwo architektoniczne, które nie może zostać utracone. Dlatego wspieram działania Niemiecko – Polskiej Fundacji Ochrony Zabytków Kultury.”

Dr Richard von Weizsäcker,
były Prezydent Republiki Federalnej Niemiec

Elewacja zachodnia

Spis treści

Fundacje	4
Projekt Pałac Sztynort	4
Cele	4
Zabezpieczenie i odrestaurowanie pałacu	5
Przyszłe użytkowanie założenia	6
Plan zagospodarowania	7
Koncepcja zagospodarowania	8
Muzeum Pałac Sztynort	8
Pałac Sztynort jako wyjątkowe świadcstwo szlacheckiej kultury mieszkania Historia pałacu i dóbr Sztynort Ważne osobistości	
Europejskie Centrum Kształcenia w Zakresie Rzemiosła i Ochrony Zabytków (ECK)	11
Międzynarodowa Młodzieżowa Strzecha Budowlana Sztynort	13
Idea i rozwój Organizacja i przebieg Cel	
Wymiar europejski	14

Elewacja północna

Skrzydło północne - elewacja wschodnia

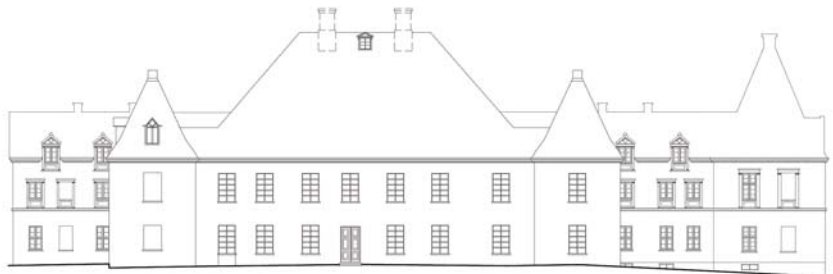
Fundacje

Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz (DPS, Niemiecko-Polska Fundacja Ochrony Zabytków Kultury) z siedzibą w Görlitz została powołana do życia w 2007 roku z inicjatywy wybitnych historyków sztuki i konserwatorów zabytków: prof. Andrzeja Tomaszewskiego (†) i prof. Gottfrieda Kiesow (†). Aby wzmocnić współpracę pomiędzy obydwooma krajami w zakresie ochrony zabytków, założona została jednocześnie siostrzana Polsko – Niemiecka Fundacja Ochrony Zabytków Kultury (PNF) z siedzibą w Warszawie. Zadaniem DPS jest opieka nad szczególnie godnymi zachowania zabytkami architektury, będącymi wyjątkowym świadectwem polsko–niemieckiego oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego. Zabytki te powinny znajdować się przede wszystkim w miejscach, w których wymiana i współpraca pomiędzy Polską i Niemcami będzie kontynuowana. Zaangażowanie w wybrane projekty pozwala restauratorom i konserwatorom wypracować wspólne koncepcje. Dzięki wspólnym fachowym seminariom oraz polsko–niemieckim projektom z udziałem młodzieży prowadzony ma być dialog ponad granicami. PNF angażuje się przede wszystkim w projekcie „Sztynort”.

Projekt Pałac Sztynort

Cele

Głównym projektem obydwu Fundacji jest ratunek i rewitalizacja pałacu w Sztynorcie. Pałac, do 1944 roku będący siedzibą rodziny von Lehndorff, jest jednym z wybitnych pomników wspólnego, polsko–niemieckiego dziedzictwa kulturowego. Założenie pałacowo–parkowe należy do najcenniejszych barokowych zespołów na Mazurach i na obszarze historycznych Prus Wschodnich. W wyniku zaniedbania od dwudziestu lat pałac szybko popada w ruinę, zaś park całkowicie dziczeje. Pod auspicjami DPS i PNF zainteresowani kulturą ludzie z obydwu krajów

Elewacja wschodnia

Podwójne schody we foyer

powzięli wspólne postanowienie, aby ratować Sztynort. Pałac i park ma zostać odrestaurowany i udostępniony szerokiej publiczności. W tym celu w listopadzie 2009 PNF przejęła pałac. W październiku 2010 została powołana Wspólnota Lehndorffów, której celem jest towarzyszenie przy pracach restauratorskich, zdobywanie nowych sponsorów jak i zbieranie datków oraz współdziałanie w zakresie określenia przyszłego zagospodarowania obiektu.

Zabezpieczenie i odrestaurowanie pałacu

Na zlecenie obydwu Fundacji z początkiem roku 2010 podjęto pierwsze działania o charakterze ratunkowym, następnie od 2011 r. prowadzone są prace nad wzmocnieniem konstrukcji budowli, aby zapobiec niebezpieczeństwu jej zawalenia oraz polegające na nowym pokryciu dachu. Finansowanie pierwszych prac zabezpieczeniowych pochodziło z Ministerstwa Kultury i Mediów RFN, Ministerstwa Kultury RP, Wojewody oraz Marszałka woj. Warmińsko-Mazurskiego jak i z prywatnych środków z Niemiec. Niezbędne i pilne są jednak dalsze działania, mające na celu zachowanie obiektu. Należą do nich przede wszystkim: kontynuacja prac zabezpieczających statykę budowli, uszczelnienie dachów, naprawa korony murów i belek stropowych, usunięcie zawilgocenia i zagrzybienia budynku oraz zabezpieczenie fundamentów. Dla historii sztuki szczególną wartość przedstawia w znacznym stopniu zachowana barokowa dekoracja malarska stropu; belki stanowiące jej podłoże zostały prowizorycznie zabezpieczone i wymagają natychmiastowej konserwacji. Fachowy nadzór i

Ornamentyka z motywem roślinnym na suficie

Ocalone malarstwo sufitowe

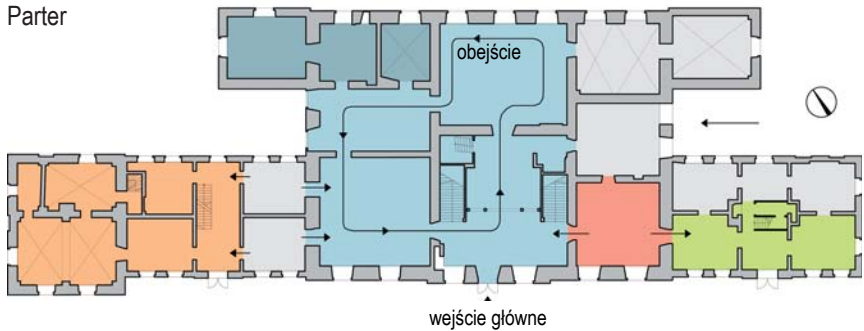
organizacja całości spoczywa w rękach niemiecko-polskiego zespołu, w którego skład wchodzi biuro architektoniczne festgrupa z Warszawy (dr inż. Marcin Górski) i dr. Krekeler Główny Planista z Brandenburga (dr inż. Achim Krekeler). Niezbędne do zabezpieczenia budowli prace przeprowadzone zostaną w przeciągu dwóch – do trzech lat i są warunkiem podjęcia kompleksowej i zgodnej z zasadami ochrony zabytków restauracji pałacu. Aby projekt mógł zostać zrealizowany Fundacja potrzebuje zarówno datków prywatnych jak i wsparcia finansowego z funduszy publicznych. W tej kwestii Fundacja prowadzi rozmowy z władzami państwowymi Polski i Niemiec oraz z Unią Europejską.

Przyszłe użytkowanie założenia

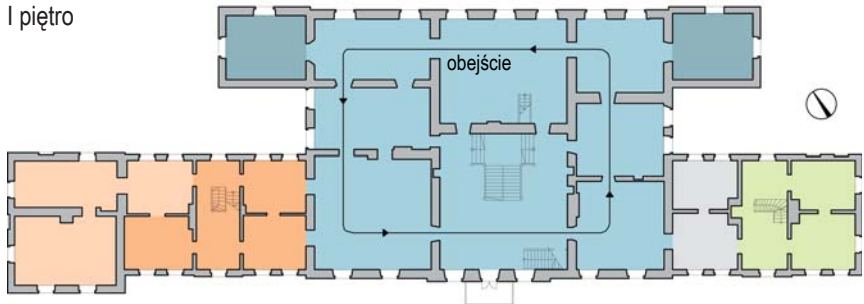
Po restauracji pałac winien otrzymać taką funkcję, która odpowiadałaby jego historycznej i kulturowej wartości. Planowane jest powołanie do życia Muzeum Pałac Sztynort, Europejskiego Centrum Kształcenia w Zakresie Rzemiosła i Ochrony Zabytków oraz międzynarodowej „Strzechy Budowlanej dla Młodzieży”. Zadania i sposób funkcjonowania tych instytucji zostaną wyjaśnione na następnych stronach.

Planowane użytkowanie – podział stref w budynku pałacowym

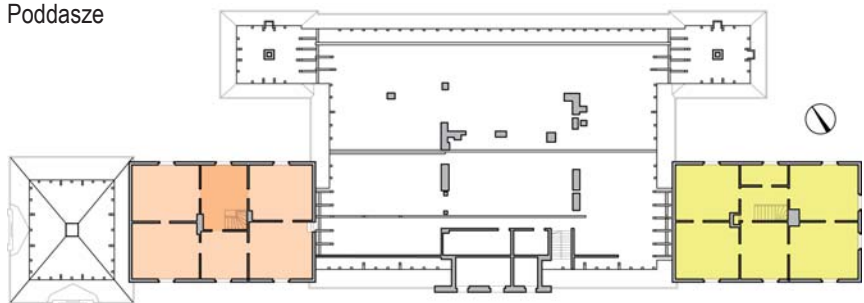
Parter

I piętro

Poddasze

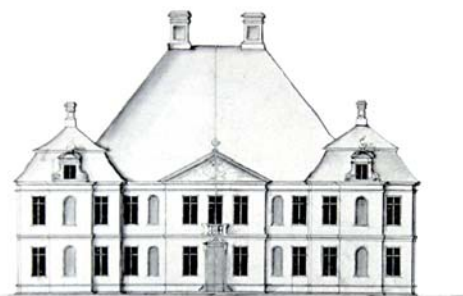

■ pomieszczenia wystawiennicze, gastronomia	■ informacja turystyczna
■ izba pamięci	■ administracja
■ punkt informacyjny	■ Młodzieżowa Strzecha Budowlana
■ pomieszczenia typu magazyn / WC / kuchnia	■ centrum kształcenia / sale wykładowe
	■ centrum kształcenia / sypialnie

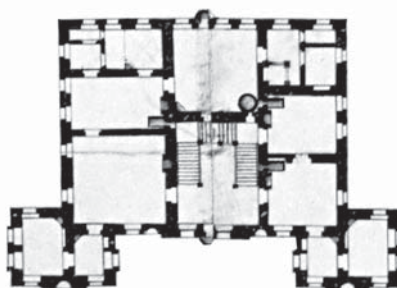
Muzeum Pałac Sztynort

Sztynort jest jedynym w swoim rodzaju historycznym miejscem pamięci, gdzie historia i piękno krajobrazu tworzą wyjątkową i fascynującą całość. Pałac Sztynort jest punktem, w którym krystalizuje się historia Mazur jako wieloetnicznego regionu Europy, na wiele sposobów łączącego przeszłość polską i niemiecką. Waga tego miejsca wymaga, aby zasadnicza barokowa część założenia została udostępniona szerokiej publiczności jako muzeum.

Dla muzeum przewidziane są trzy podstawowe obszary tematyczne, których koncepcja wypracowana zostanie wspólnie przez polskich i niemieckich ekspertów.

Sztynort, plan II, widok ok. 1689
Lipsk, Państwowe Archiwum Saksonii

Sztynort, Plan II, rzut poziomy ok. 1689
Lipsk, Państwowe Archiwum Saksonii

Widok ogólny z roku 2010 z barokowym portalem i bocznymi skrzydłami

Pałac Sztynort jako wyjątkowe świadectwo szlacheckiej kultury mieszkania

Barokowa, zasadnicza część pałacu jest – pomimo poważnych uszkodzeń – jedną z ostatnich zachowanych w oryginalnym stanie siedzib szlacheckich na Mazurach i na obszarze dawnych Prus Wschodnich. Dotyczy to zarówno samej budowli, jak i części oryginalnego wyposażenia (jak obrazy, meble, książki, tapiserie). Część oryginalnego wyposażenia, w którego posiadaniu były niemieckie muzea NRD, zostało w 2010 roku przekazane rodzinie von Lehndorff, która wyraziła gotowość jego przekazania po odrestaurowaniu pałacu. W wyniku tego Sztynort stałby się jedyną istniejącą do dziś dawną siedzibą szlachecką, z oryginalnym wyposażeniem, będąc tym samym zabytkiem wyjątkowym nie tylko w skali regionu.

Obraz rodziny von Lehndorff, który ma wrócić do Sztynortu

Wnętrze pałacu przed 1945r.

Historia pałacu i dóbr Sztynort

Dopełnieniem odrestaurowanych historycznych wnętrz powinna stać się zgodna z nowoczesnymi wymogami muzealno–dydaktycznymi ekspozycja prezentująca historię i rozwój pałacu i dóbr w Sztynorcie od średniowiecza po czas współczesny. Ponadto zaprezentowana powinna zostać m.in. specyficzna regionalna wyjątkowość dóbr szlacheckich położonych na wschodniopruskich Mazurach. Podkreślona ma być także rola, jaką odgrywał pałac w czasie II Wojny Światowej, szczególnie w związku z leżącą w pobliżu kwaterą Hitlera w Wilczym Szańcu i z zamachem na przywódcę III Rzeszy z 20 lipca 1944 roku.

Ważne osobistości

Ze Sztynortem związanych było wiele osobistości, których działalność społeczna, kulturalna i polityczna miała duże znaczenie nie tylko dla historii Mazur, ale także dla stosunków polsko–niemieckich. Należą do nich Ahasver von Lehndorff (1637 – 1688, dyplomata w polskiej i brandenburskiej służbie), Maria Eleonora von Dönhoff (1664 – 1723, twórczyni pałacu w Sztynorcie), Ignacy Krasicki (1735 – 1801, książę biskup warmiński i pisarz), Heinrich Graf von Lehndorff (1904 – 1944, jeden z organizatorów zamachu na Hitlera) i Marion Gräfin Dönhoff (1909 – 2002, publicystka promotorka pojednania polsko–niemieckiego). We wnętrzach muzeum powstaną sale upamiętniające te osobistości.

Hrabia Heinrich von Lehndorff (1936)

Hrabina Marion Dönhoff (1930)

Poza tym na parterze pałacu powinna znaleźć się sala konferencyjna (gdzie odbywać się będą odczyty, konferencje, koncerty), zarazem powstać ma przestrzeń na wystawy czasowe jak i informacja turystyczna.

Europejskie Centrum Kształcenia w Zakresie Rzemiosła i Ochrony Zabytków (ECK)

DPS angażuje się przede wszystkim w zachowanie zabytków architektury, będących świadectwem niemiecko-polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury. Aby budowle te odrestaurować i – co najważniejsze – użytkować w zgodzie z doktryną konserwatorską i zasadami ekonomii, konieczne stało się opracowanie odpowiednich koncepcji rozwoju. Centrum Kształcenia w Zakresie Rzemiosła i Ochrony Zabytków w Görlitz, instytucja Niemiecka Fundacja Ochrony Zabytków (Deutsche Stiftung Denkmalschutz – DSD), w ramach projektów Unii Europejskiej, wspólnie z kilkoma europejskimi partnerami wspólnie przeanalizowała warunki realizacji wyżej wymienionych zadań. Stwierdzone zostało, że w Polsce jest doskonale wykwalifikowana kadra restauratorów o akademickim wykształceniu, jednak przede wszystkim w krajach Europy Wschodniej odczuwalny jest brak wykwalifikowanych rzemieślników, mogących podejmować zadania w zakresie ochrony zabytków. Chodzi tu o stworzenie i podnoszenie kwalifikacji grupy zawodowej rzemieślników, których praca wyraźnie różni się od pracy restauratorów, ale w rzeczywistości czyni możliwą fachową restaurację budowli. Jednocześnie istnieje również duże zapotrzebowanie dalszego kształcenia i wymiany doświadczeń instruktorów, architektów, inżynierów budowlanych, inżynierów specjalistów oraz personelu administracyjnego w tym zakresie.

Zniszczenie zabytków w wielu regionach Europy przybrało już katastrofalne rozmiary. Wymienić można cztery główne przyczyny takiego stanu rzeczy:

- Nieodpowiednia struktura komunikacyjna i administracyjna (komunikacja z właścicielami zabytków i społeczeństwem, nie przeciwko nim)
- Niedostateczna znajomość techniki planowania i budowy (znajomość historycznych technologii budownictwa, materiałów, mechanizmów niszczenia, metod bezinwazyjnego badania budowli i nieniszczących ingerencji, nowoczesnych wymogów użytkowania)
- Brak rzemieślników, którzy potrafiliby radzić sobie z historycznymi materiałami i technikami
- Zastępowanie historycznych materiałów budowlanych i elementów budowli „nowoczesnymi” prefabrykatami, bez oglądania się na skutki i bez kontroli (okna i drzwi z tworzyw sztucznych, uzupełnienia betonowe, nieprzepuszczalne tynki i powłoki np. malarskie, etc.).

Zachowanie naszej europejskiej spuścizny kulturowej jest ważnym postulatem. Utworzenie centrum kształcenia i doksztalcania zawodowego rzemieślników w pałacu

(zajęcia teoretyczne) i w jednym z usytuowanych obok pałacu budynków (zajęcia praktyczne) mogą znacząco przyczynić się do jego realizacji. Oferta ECK dzielić się ma na cztery kategorie::

- Doksztalcanie instruktorów w zawodach rzemieślniczych, jak murarz, sztukator, malarz, cieśla, kamieniarz, stolarz, kowal i ślusarz.
- Doksztalcanie oraz kształcenie fachowców-rzemieślników, którzy specjalizować się będą w pracach przy obiektach historycznych jako rzemieślnik-restaurator (nie będąc jednak restauratorami *sensu stricto*)
- Doksztalcanie architektów, inżynierów i ekspertów
- Kursy, warsztaty, wymiana doświadczeń, budowanie sieci w ramach grup zawodowych, czynnych na niwie ochrony zabytków lub mających do czynienia z zabytkami.

Kształcenie fachowców-rzemieślników

W przewidzianych do odrestaurowania budynkach urządzone mają zostać warsztaty dla ok. 40 osób oraz dom gościnny z odpowiednią ilością miejsc noclegowych, a także niezbędne pomieszczenia seminaryjne. Ludzie, którzy zdobyli już pewną wiedzę i doświadczenie, będą mogli przekazywać ją dalej, podnosząc kwalifikacje zawodowe kolejnych osób. Założenia takiego centrum kształcenia dokładnie odpowiadają wymaganiom Komisji Europejskiej związanym z wymianą informacji i wyrównywaniem poziomu wykształcenia.

Międzynarodowa Młodzieżowa Strzecha Budowlana Sztynort

Idea i rozwój

Zabytki są świadectwem naszej historii. Zachowanie i ochrona dziedzictwa architektonicznego jest zadaniem nie tylko państwowych służb ochrony zabytków, ale oczywistym obowiązkiem każdego kulturalnego narodu. Jeśli uda się zaszczepić młodzieży fascynację historycznymi budowlami, dawnymi technikami rzemieślniczymi i sposobami budowania, przeszłość zostanie zachowana dla przyszłości. Z tego powodu Niemiecka Fundacja Ochrony Zabytków od przeszło 10 lat rozwija ideę młodzieżowych strzech budowlanych. Obecnie w całych Niemczech funkcjonuje 12 takich strzech. Internacjonalizacja była od początku celem projektu, który został z powodzeniem zrealizowany poprzez utworzenie strzechy budowlanej w Stralsundzie i Szczecinie, a także międzynarodowej młodzieżowej strzechy budowlanej dla ochrony zabytkowych parków i ogrodów, działającej na terenie przygranicznym między Polską a Niemcami. Powołanie polsko-niemieckiej młodzieżowej strzechy budowlanej w Sztynorcie, otwartej ponadto na partnerstwo ze Wschodem (z Litwą, Łotwą, Estonią i Rosją) jest logiczną i pożądaną konsekwencją rozwoju tej idei..

Organizacja i przebieg

W ramach młodzieżowej strzechy budowlanej młodzi ludzie mogą przez rok czasu angażować się w działania z zakresu ochrony zabytków, będące formą służby ukierunkowanej na dobro publiczne (wolontariatu). W ciągu 12 miesięcznego wolontariatu będą oni zbierać pierwsze doświadczenia w codziennej pracy i precyzować swoje zawodowe plany. W szczególności ochotnicy ci winni zapoznać się z uwarunkowaniami historycznymi i gospodarczymi regionu warmińsko-mazurskiego, rozwinąć zamięłowanie do ojczyzny i jej ukształtowanego środowiska i w rezultacie przekonać się o konieczności ochrony i zachowania spuścizny kulturowej dla przyszłych pokoleń. Możliwe to będzie dzięki praktycznej pracy przy zabytku jakim jest pałac Sztynort i dzięki zajęciom w muzeach, pracy rzemieślniczej, w biurach architektonicznych czy urzędach odpowiedzialnych za ochronę zabytków

Uczestnik zajęć młodzieżowej strzechy budowlanej

w regionie. Konieczna wiedza teoretyczna z zakresu historii sztuki i historii kultury, ale także podstawowe umiejętności w zakresie rzemiosła i zapoznanie się z historycznymi materiałami budowlanymi przekazane zostaną uczestnikom w ciągu trwających siedem tygodni seminariów. W ramach tychże seminariów pod pedagogicznym kierownictwem wymieniane będą doświadczenia praktyczne. Seminaria służąc mają jednak również budowaniu więzi, pokonywaniu uprzedzeń, uwrażliwieniu na ochronę zabytków ponad granicami, aż po międzykulturową naukę, wspólnie z uczestnikami ze wschodnich krajów partnerskich.

Rok spędzony w młodziżowej strzesze budowlanej to kształcenie lecz nie wykształcenie, dlatego też nie trzeba spełniać żadnych specjalnych warunków, by móc ubiegać się o miejsce. Znaczenie ma jedynie dające się rozpoznać zainteresowanie zagadnieniami ochrony zabytków i osobowość kandydata.

Cel

Młode pokolenie powinno zostać zachęczone do podjęcia otwartego dialogu z przeszłością, a także uwrażliwić się na inne stanowiska. Myślą przewodnią strzeszy budowlanej, jako modelowej, długoterminowej instytucji przy obiekcie poddanym działaniom restauratorskim, nie jest trwanie samego obiektu, lecz bardziej zaszczepienie uczestnikom – a także pośrednio zwiedzającym – świadomości potrzeby ciągłej renowacji założenia. Młodziżowa strzecha budowlana otwiera drzwi historycznych obiektów, ale także stwarza perspektywę własnego życia w ogólnoeuropejskim kontekście.

Wymiar europejski

Ochrona dorobku kultury należy do najważniejszych priorytetów europejskiej polityki kulturowej. Polsko-Niemieckie doświadczenia mogą służyć za idealny model współpracy. W ramach tej współpracy powstał projekt ratowania przed zawaleniem zespołu pałacowo-parkowego w mazurskiej miejscowości Sztynort. Dzięki współpracy polsko-niemieckiej Europa może znów pozyskać ważny zabytek kultury: pałac i park należą do niemieckiej tradycji osadniczej w Europie Środkowo-Wschodniej i polsko-pruskiej koegzystencji w Księstwie Pruskim. Polsko-Niemiecka współpraca na rzecz ratowania tego zabytku kultury wniosłaby w XXI wieku znaczący wkład w pamięć Polski, Niemiec oraz Europy, która wolna jest od narodowych stereotypów. Wspólna idea niemiecko-polskiej grupy wychodzi naprzeciw regionalnym potrzebom dzisiejszych mieszkańców Mazur. Projekt ten może stać się modelem kreatywnego obchodzenia się z kulturowym krajobrazem regionu. Mogłyby powstać również nowe impulsy w dialogu polsko-niemieckim, które dadzą się przenieść z regionalno-historycznej perspektywy na poziom europejski.

Ratujemy pałac Sztynort na Mazurach!

Wezwanie do przyjaciół i mecenasów ochrony zabytków

W 2009 roku pałac Sztynort – po dwudziestoletnich zaniedbaniach poprzednich właścicieli – stanął przed widmem nieodwracalnej ruiny. Polsko-Niemiecka Fundacja Ochrony Zabytków Kultury i jej niemiecka siostrzana fundacja podjęła się wtedy objęcia swoją opieką tego ważnego pomnika wspólnego, polsko-niemieckiego dziedzictwa kultury. Poprzez odrestaurowanie pałacu i parku i ich późniejsze, zgodne z zasadami ochrony zabytków użytkowanie pragniemy uczynić ze Sztynortu modelowy przykład polsko-niemieckiej współpracy. Szczególnie dla młodzieży pałac Sztynort powinien stać się w przyszłości miejscem wspólnej pracy i zrozumienia. Aby zrealizować ten cel, potrzebna jest praca i zaangażowanie wielu obywateli obydwu państw. Pragniemy więc wezwać Polaków i Niemców do wsparcia tego projektu. Niezbędne są dotacje pieniężne, bowiem inicjatywa obywatelska nie może opierać się tylko na finansowaniu ze środków publicznych. Ważne jest każde, nawet drobne wsparcie, które zawsze zostanie fachowo wykorzystane dla ratowania zabytku. Ci, którzy zechcieliby nas wesprzeć w bardziej znaczący sposób, mogą liczyć na indywidualne doradztwo ze strony ekspertów Fundacji. Prosimy, wspomóżcie nas przy ratowaniu pałacu Sztynort!

Wojciech Wrzecionkowski

Wojciech Wrzecionkowski

Zarząd Polsko-Niemieckiej Fundacji
Ochrony Zabytków Kultury

Gottfried Kiesow

prof. dr Gottfried Kiesow (†)

Vorstand Deutsch-Polnische Stiftung
Kulturpflege und Denkmalschutz

Polsko-Niemiecka Fundacja Ochrony Zabytków Kultury, Warszawa:

Konto bankowe: nr 35188000090000001101699000

IBAN: PL 35188000090000001101699000

BIC (SWIFT) DEUTPLPX

Deutsche Bank Polska,

tytułem: Datek na Sztynort

**Eksperci PNF (Zamek Królewski, Plac Zamkowy 4, 02-277 Warszawa)
są do Państwa dyspozycji i chętnie odpowiedzą na pytania:**

dr Eugeniusz Gorczyca,

Tel. +48 22 7731063,

e-mail: eugeniusz.gorczyca@gmail.com

prof. dr Christofer Herrmann,

Tel. +48 606287598,

e-mail: chriherr@yahoo.de

Piotr Wagner (DPS),

Tel. +48 509081912,

e-mail: wagner.peter.dps@gmail.com

Wydawca:

© Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz

Karpfengrund 1

D-02826 Görlitz

e-mail: deutsch-polnische-stiftung@denkmalschutz.de

www: www.deutsch-polnische-stiftung.de

Layout:

Dr. Krekeler Generalplaner GmbH

Domlinden 28

14776 Brandenburg an der Havel

Fotografie:

Deutsch-Polnische Stiftung Kulturpflege und Denkmalschutz (DPS): 1, 5, 6, 8, 15

Dr. Krekeler Generalplaner GmbH: 6

Archiwum rodzinne von Lehndorff (Berlin): 9

Carl von Lorck, Sztynort Duży, 1937: 9

Centrum Kształcenia w Zakresie Rzemiosła i Ochrony Zabytków w Zgorzelcu: 12

Młodzieżowe Strzechy Budowlane Niemieckiej Fundacji Ochrony Zabytków: 13

Plan:

Dr. Krekeler Generalplaner GmbH: 2, 3, 4, 7

Archiwum rodzinne von Lehndorff (S&StL): 8